

Evropský diskurz o energetických vztazích mezi EU a Ukrajinou*

Abstrakt:

Článek zkoumá energetické vztahy mezi Evropskou unií a jejím východním sousedem Ukrajinou, přičemž hlavní důraz je položen na diskursivní formaci, která určuje převládající výklad vztahů obou aktérů. V návaznosti na analýzu 103 textových jednotek, publikovaných jednotlivými uniijními orgány a vybranými vedoucími představiteli EU, hlavním cílem článku je na základě identifikace hlavních diskursivních komplexů analyzovat energetický diskurz EU vůči Ukrajině a v rámci tohoto diskurzu interpretovat jeho obsah, hlavní témata a percepci Ukrajiny ze strany EU. Z časového hlediska se článek soustředí na roky 2004–2009, tj. období první Barrosovy Komise, kdy došlo k řadě významných a podstatných událostí, které výrazným způsobem ovlivnily energetické vztahy mezi EU a Ukrajinou.

Klíčová slova:

Analýza diskurzu, Evropská unie, energetika, Ukrajina

Evropská unie v posledních letech čelí v oblasti energetiky řadě výzev, které mají víceméně přímý dopad a význam pro její energetickou bezpečnost. Tyto faktory ovlivňující energetickou bezpečnost EU jsou minimálně tři.

Zprv, po havárii v japonské jaderné elektrárně Fukušima v březnu 2011 se prioritním tématem uniijní diskuze stala otázka jaderné bezpečnosti a dalšího rozvoje ve využívání jaderné energie. Na jedné straně některé státy EU, jako Německo nebo Belgie, se rozhodly ve svém jaderném programu dále nepokračovat a uzavřely nebo plánují uzavřít svoje jaderné elektrárny. Na druhé straně jsou státy EU, které naopak hodlají pokračovat ve využívání jaderné energie (např. Francie, Velká Británie), nebo dokonce plánují zvýšit podíl jaderné energie ve svém energetickém mixu (např. Česká republika).

* Článek vznikl v rámci interního grantu Metropolitní univerzity Praha s názvem „Evropská unie jako autonomní aktér v energetických vztazích“, registrační číslo MVES/3/2013.

Zadruhé, v rámci EU se v současné době vede velmi intenzivní diskuze o možnostech ve využívání břidlicového plynu, jehož těžba přispěla např. v USA k energetické soběstačnosti pokud jde o spotřebu zemního plynu a téměř odstranila americkou závislost na dovozu plynu. Stejně jako u jaderné energie, také v případě těžby břidlicového plynu neexistuje jednotné stanovisko členských států Evropské unie, kdy např. Francie a Česká republika možnost těžby na svém území prozatím nepovolily. Naproti tomu Polsko nebo Velká Británie na svém území plánují těžbu a budoucí využívání břidlicového plynu.

Zatřetí, EU dlouhodobě řeší pomalý proces liberalizace vnitřního trhu s elektřinou a plynem společně s problémem nedostatečného propojení národních energetických soustav, přičemž plně liberalizovaný jednotný trh umožní volný tok zemního plynu mezi jednotlivými zeměmi, čímž se zvýší konkurence v dodávkách zemního plynu. Zároveň na otevřený a vzájemně propojený trh Evropské unie by mohl být dodáván břidlicový plyn v podobě LNG např. z USA, kde probíhá intenzivní debata o možnosti exportu nekonvenčního zemního plynu do Evropy či zvýšený objem LNG z Kataru nebo jiných zemí severní Afriky, což povede k dalšímu posílení hospodářské soutěže a energetické bezpečnosti EU.

Pokud jde o vnější energetické vztahy Unie, reprezentuje Rusko hlavního dodavatele ropy, zemního plynu a uhlí do EU a Ukrajina představuje pro EU jednoho z důležitých partnerů, přes jehož území v současné době prochází většina ruské ropy a zemního plynu, přestože význam Ukrajiny může do budoucna klesat.¹ Ukrajina je umístěna na hlavní přepravní trase, spojující Evropu a Asii a disponuje hustou sítí plynovodů a ropovodů. Energetická infrastruktura Ukrajiny, která je stále významným spojovacím článkem mezi největším spotřebitelem (EU) a největším dodavatelem (Ruskem), byla předmětem již několika rusko-ukrajinských energetických konfliktů, např. v roce 2006 a především 2009, v jejichž důsledku došlo k omezení dodávek ruského plynu do zemí EU. Prioritním zájmem EU ve vztahu k Ukrajině je proto: a) rozvoj stabilní energetické spolupráce; b) reforma energetického sektoru Ukrajiny a modernizace její přepravní infrastruktury v souladu s unijními závazky, které se Ukrajina zavázala realizovat a plnit; c) snížení politického vlivu na spolehlivost energetických dodávek.

Přestože Ukrajina a její přepravní infrastruktura hrála a doposud hraje důležitou roli v energetické bezpečnosti Evropské unie, není v akademické oblas-

¹ Význam Ukrajiny jako klíčové tranzitní země pro EU je v současné době zpochybňován především v souvislosti s novými ruskými plynovody. Pokud by Rusko vybudovalo všechny plánované plynovody s plnou kapacitou tj. plynovod South Stream, plynovod Jamal-Europe 2 a druhou fázi plynovodu Nord Stream 3 a 4, celková kapacita ruských plynovodů do Evropy by překročila objem 390 mld. m³ plynu. To se ale vzhledem k poklesu spotřeby zemního plynu v EU jeví jako neefektivní plán. Rusko proto v této souvislosti již několikrát upozornilo na skutečnost, že v budoucnu při exportu plynu do EU nepočítá s plným využitím ukrajinského koridoru, jehož kapacita by oproti roku 2012 měla v roce 2014 klesnout na polovinu tj. ze současných 142 mld. m³ plynu na přibližně 71 mld. m³ plynu. V roce 2019 by pak měl Gazprom ukrajinský koridor přestat využívat úplně.

ti věnována problematice energetických vztahů mezi EU a Ukrajinou prozatím taková pozornost, jako například energetické interakci EU a Ruska, kde bylo publikováno velké množství odborných studií, článků a monografií (k tomu srov. Monaghan 2006, 2007; Proedrou 2007, 2010, 2012; Aalto 2008; Milov 2006, 2008; Kuchyňková 2010; Böhme 2011; Tichý 2011).

Druhý problém spočívá v charakteru omezeného množství prací o energetických vztazích mezi EU a Ukrajinou (srov. Razumkov Centre 2008, 2009, 2010, 2012; Radchenko 2011; Gazizullin, Lozovy 2011; Vichos 2012; Leshchenko 2012), kde se autoři většinou soustředili na sporné otázky nebo na oboustrannou kooperaci. Hlubšímu teoreticko-metodologickému rámci energetických vztahů mezi Evropskou unií a Ukrajinou nebo analýze diskurzu EU vůči Ukrajině a obráceně není v odborné literatuře prozatím věnována téměř žádná pozornost.²

Smyslem předkládaného článku je pomocí identifikace základních diskursivních komplexů analyzovat energetický diskurz EU vůči Ukrajině a v rámci těchto jednotlivých diskursivních přístupů analyzovat a interpretovat jejich obsah, hlavní témata a percepci Ukrajiny ze strany EU. K naplnění základního cíle hledá autor odpovědi na několik dílčích otázek: 1) Jaké základní diskursivní přístupy spojené s energetickými vztahy EU vůči Ukrajině lze učit na unijní úrovni? 2) Jaká jsou hlavní témata jednotlivých energetických diskurzů EU vůči Ukrajině? 3) Jak je v těchto diskurzech Ukrajina vnímána a interpretována Unií?

V teoretické rovině vychází článek především ze sociálního konstruktivismu, který ve vztahu k analýze diskurzu odráží několik hlavních teoretických předpokladů a poznatků. Metodologicky je text založen na analýze diskurzu a v jejím rámci na jedné z metod analýzy dat – tematické analýze. Pozornost autor věnuje zejména politickému kontextu diskurzu, proto mediální či odborná debata k dané problematice zůstane mimo rámec. Zároveň v teoreticko-metodologické části tento článek navazuje na studii Kratochvíla a Tichého (2012), která se zabývá diskurzem EU o energetických vztazích s Ruskem.

Struktura článku je následující. V první části je popsán teoretický a metodologický rámec zkoumání analýzy energetického diskurzu EU. Dále jsou zde definována kritéria výběru textových dokumentů zvolených unijních orgánů a projevů, rozhovorů a vystoupení představitelů EU. Druhá část článku nejprve na základě předběžné analýzy vybraných projevů a dokumentů identifikuje několik dominantních energetických diskurzů EU. Následně je v rámci jednotlivých diskurzů EU, zaměřených na energetické vztahy s Ukrajinou, konkrétněji zkoumán jejich obsah, hlavní témata a percepcie Ukrajiny ze strany EU s cílem odpověď na tři dílčí výzkumné otázky.

² Jednu z mála výjimek tvoří práce dvojice autorů Kratochvíl a Tulmets, kteří se věnují mj. ukrajinskému diskurzu o vztazích s EU v rámci Evropské politiky sousedství (Kratochvíl, Tulmets 2010).

1. Teoreticko-metodologický rámec analýzy energetického diskurzu EU a kritéria výběru dokumentů

1.1 Teoretický rámec

Hlavní teoretický přístup použitý při zkoumání diskurzu EU o energetických vztazích s Ukrajinou představuje sociální konstruktivismus (k sociálnímu konstruktivismu dále srov. Reus-Smit 2009: 212–236; Hurd 2008: 298–316), pro který „nejdou diskurzy a interpretace pouhými nástroji sledování zájmů aktérů, ale základními stavebními prvky definice jejich identity, z níž plynou jejich zájmy a způsob jejich sledování“ (Kratochvíl, Drulák 2009: 126). Ve vztahu k diskursivní analýze, jako základní metodologii použité v textu, odráží podle Hynka a Stříteckého sociální konstruktivismus tři teoretické předpoklady. Zaprvé je to kriticky konstruktivistické přesvědčení, že diskurz představuje významovou strukturu, která konstruuje sociální realitu. Zadruhé je diskurz chápán jako sociálně produktivní fenomén, jenž umožňuje vytvářet či reprodukovat diskursivně definovanou sociální realitu. Zatřetí se jedná o skutečnost, že utváření a legitimizace této působnosti orientuje výzkum diskurzu směrem k dominantním diskurzům (Hynek, Střítecký 2010a: 85; Milliken 1999: 229–230).

Podobně z pozice sociálního konstruktivismu rozlišuje Fairclough tři aspekty konstruktivních efektů diskurzu. Zaprvé, diskurz přispívá ke konstrukci „sociální identity“ a „subjektivní pozice“ ve vztahu k „sociálním subjektům“. Zadruhé, diskurz pomáhá konstruovat sociální vztahy mezi lidmi. A konečně zatřetí, diskurz přispívá ke konstrukci systému poznání a hodnot. Na druhou stranu podle Fairclougha je diskurz formován sociální strukturou v nejširším slova smyslu, a to na všech úrovních, zejména prostřednictvím třídy a dalších sociálních vztahů na společenské úrovni, skrze vztahy specifickými pro konkrétní oblast, jako jsou zákony, vzdělávání, ale i skrze systémy klasifikací, různé normy a konvence diskursivní a nediskursivní povahy atd. (Fairclough 1992: 64).

1.2 Metodologický rámec

Výzkum vychází z interpretativní tradice a v rámci ní z analýzy diskurzu, jako základního metodologického nástroje aplikovaného v tomto článku (srov. Milliken 1999: 225–254; Philips, Hardy 2002: 1–17; Schiffrin et al. 2011: 11–196; Johnstone 2012: 1–31). Podle McNabba (2004: 473) je diskursivní analýza nejčastěji spojena buď s jazykovou strukturou zprávy či textu, nebo s rétorickou či augmentativní organizací textu a projevu. Analýza diskurzu nebude v článku chápána jako specifická metoda, nýbrž jako zastřešující metodologie, v jejímž rámci

je možné kombinovat různé metody (Philips, Hardy 2002: 3; Hynek, Strítecký 2010b: 8). Cílem je prozkoumat řadu projevů a textů, které se zabývají energetickými vztahy EU a Ukrajiny a pomocí základních diskurzivních přístupů analyzovat a interpretovat hlavní témata energetického diskurzu EU vůči Ukrajině.

Hlavní metodou analýzy dat v rámci metodologie diskurzivní analýzy, jejíž prostřednictvím bude autor zkoumat existenci jednotlivých témat energetického diskurzu EU vůči Ukrajině, je tematická analýza. Tematická analýza je kvalitativní analytická metoda, která se zakládá na strategii a procesu vyhledávání a nalezení klíčových témat pro charakterizování patřičného fenoménu. Ve své podstatě má tato strategie výzkumu blízko k několikanásobnému čtení zdrojových textů. Klíčem je odhalení vzorců obsahové organizace a vztahů v rámci analyzovaných dat, pomocí nichž se vynořivší se témata stávají analytickými kategoriemi (k tematické analýze dále srov. Hynek a Strítecký 2010b: 9; Hynek a Strítecký 2010c: 88; Braun a Clarke 2006: 77–101).

1.3 Korpus dokumentů a kritéria jejich výběru

V praktické rovině se autor nejdříve soustředil na kritéria výběru dokumentů, které bude zkoumat a na vymezení časového horizontu zvolených dokumentů. Ve druhé fázi přistoupil k vytvoření korpusu dokumentů obsahující projevy a rozhovory vybraných představitelů EU a dokumenty jednotlivých unijních orgánů, které se zabývají problematikou energetických vztahů EU a Ukrajiny. Časový rámec výběru dokumentů pokrývá roky 2004–2009, tj. období tzv. první Barrosovy Komise, kdy zároveň došlo k řadě podstatných událostí, které zásadním způsobem ovlivnily energetické vztahy mezi EU a Ukrajinou. Na základě takto provedeného výběru bylo do korpusu zařazeno celkem 103 dokumentů rozdělených následovně.

Nejprve autor do korpusu zařadil texty (projevy, vystoupení a rozhovory) čtyř klíčových představitelů EU, a to předsedy Evropské komise Josého Barrosa, dále komisařky pro vnější vztahy Benity Ferrero-Waldnerové, komisaře pro energetiku Andrise Piebalgse a komisaře pro rozšiřování Olli Rehna. Výběr vzorku těchto politických představitelů Evropské komise byl založen na předpokladu přítomnosti tématu energetických vztahů EU s Ukrajinou v jejich vystoupeních, přičemž autor vybral pouze ty dokumenty, v nichž se vyskytovalo klíčové slovo „Ukrajina“ nebo „ukrajinský“ ve spojení „energetika“ nebo „energetický/á“.

Tímto způsobem autor získal 71 dokumentů (oficiálních i neoficiálních projevů a rozhovorů). Ve všech případech se jednalo o úplné a nekrácené verze projevů a rozhovorů vybraných představitelů Evropské komise. Podstatná část (více jak 90 %) všech interview a vystoupení byla získána z oficiálních webových stránek jednotlivých komisařů. Pouze malou část (méně než 10 %) rozhovorů

a projevů vybraných představitelů EU získal autor z internetových stránek jiných institucí a organizací nebo stránek předních světových deníků či televizních a rozhlasových společností. Rozdělení zvolených vystoupení a rozhovorů podle autorů a doby jejich zveřejnění zachycuje následující tabulka č. 1.

Tab. č. 1: Vystoupení a rozhovory vybraných představitelů Evropské komise v letech 2004–2009 k problematice energetických vztahů s Ukrajinou

Rok	Počet řečových aktů vybraných představitelů EU				
	A. Piebalgs	B. Ferrero-Waldner	J. M. Barroso	O. Rehn	Celkem
2004	0	1	1	0	2
2005	0	2	0	1	3
2006	8	4	4	2	18
2007	6	3	2	0	11
2008	3	3	2	4	12
2009	7	9	6	3	25
Celkem	24	22	15	10	71

Pramen: Sestaveno autorem.

Identickým způsobem autor získal také 32 klíčových dokumentů (oficiální povahy), které se zabývají Ukrajinou a energetikou, a jenž byly publikovány jednotlivými orgány EU, především Evropskou komisí, Radou EU, Evropským parlamentem a Evropskou radou, přičemž k výběru unijních dokumentů je potřeba uvést několik důležitých poznámek. Zaprvé, ve všech případech se jedná o dokumenty, které byly získány z oficiálních webových stránek jednotlivých orgánů EU. Zadruhé, ve třinácti případech (ze 40 %) se jedná o dokumenty legislativní povahy (většinou Sdělení Komise, ale také Zelená kniha nebo Akční plán) a v devatenácti případech (z 60 %) jde o pracovní dokumenty, hodnotící a průběžné zprávy nebo doporučení jednotlivých unijních orgánů (např. pracovní dokumenty Evropské komise či doporučení Evropského parlamentu). Zatřetí, ve dvanácti případech (ze 40 %) jde o společná prohlášení představitelů EU a Ukrajiny a ve dvaceti případech (z 60 %) se jedná o dokumenty, které byly sepsány z pozice EU vůči Ukrajině. Rozdělení jednotlivých unijních dokumentů mezi institucemi i v čase zachycuje tabulka č. 2.

Tab. č. 2: Dokumenty jednotlivých orgánů EU v letech 2004–2009 k problematice energetických vztahů s Ukrajinou

Rok	Počet dokumentů jednotlivých orgánů EU				
	Evropská komise	Rada EU	Evropský parlament	Evropská rada	Celkem
2004	1	0	1	0	2
2005	2	1	1	0	4
2006	4	1	0	0	5
2007	3	1	3	1	8
2008	3	1	2	0	6
2009	3	2	2	0	7
Celkem	16	6	9	1	32

Pramen: Sestaveno autorem.

Celkově se jedná o 71 oficiálních i neoficiálních projevů, vystoupení a interview klíčových představitelů EU a 32 oficiálních unijních dokumentů, legislativní i nelegislativní povahy. Dohromady jde o 103 textových jednotek.

2. Přehled energetických diskurzů Evropské unie vůči Ukrajině

Předběžná analýza těchto dokumentů ukázala, že v energetickém diskurzu EU vůči Ukrajině se objevují tři základní přístupy – integrační, modernizační a bezpečnostní, které byly zároveň částečně inspirovány předchozím výzkumem o energetickém diskurzu EU vůči Rusku.³ Při analýze zvolených dokumentů autor postupoval tak, že identifikoval klíčová slovní spojení či koncepty, které s těmito třemi diskurzy souvisejí. Přehled těchto termínů nabízí tabulka č. 3.

V rámci tří energetických diskurzů EU bude autor vedle jejich obsahu a základních témat zkoumat také pozici Evropské unie ve vztahu k Ukrajině.

³ K jednotlivým energetickým diskurzům Evropské unie vůči Rusku, jejich obsahům a hlavním tématům dále srov. Kratochvíl, Tichý (2012: 100–102).

Tab. č. 3: Přehled konceptů spojených s jednotlivými diskurz

Diskurz	Pojmy spojené s daným diskurzem
Integrační diskurz	Vzájemné vztahy Spolupráce a partnerství Integrace Energetické společenství Implementace dohod (AP, MOP)
Modernizační diskurz	Plnění závazků Reforma a efektivita Modernizace Transparentnost Investice
Bezpečnostní diskurz	Energetická bezpečnost Energetická krize Diverzifikace Alternativní trasy, zdroje a projekty ECT

Pramen: Sestaveno autorem.

2.1 Integrační diskurz EU

Jak odhalila analýza dokumentů jednotlivých orgánů EU a projevů vybraných představitelů Evropské komise, zůstává navzdory současnému mediálnímu rozšíření pojmu „energetická bezpečnost“, který je spojován s bezpečnostním diskurzem, jednoznačně dominantní diskurz integrační. Diskurz integrační je v analyzovaných unijních dokumentech a vystoupeních politických představitelů EU interpretován poměrně široce a je charakterizován určitou ambivalencí (Kratohvíl, Tichý 2012: 102–103). Na jedné straně integrační diskurz zdůrazňuje specifickou vazbu mezi EU a Ukrajinou a pozitivní potenciál jejich vzájemného vztahu, kdy energetická spolupráce by se měla i nadále soustavně prohlubovat směrem k vzájemnému partnerství, které přinese oběma stranám společné ekonomické výhody. Na druhé straně integrační diskurz podmiňuje úspěšnou energetickou spolupráci vytvořením jasného legislativního a institucionálního rámce a vzájemným přibližováním se v podobě integrace ukrajinského energetického trhu do unijního trhu se zemním plynem a elektřinou.

Evropská unie si na jednu stranu v integračním, stejně jako v modernizačním diskurzu, uvědomuje význam Ukrajiny v oblasti energetiky, která „je klíčovou tranzitní zemí pro EU, zejména pokud jde o přepravu ruského plynu a ropy“ (European Commission 2008a: 15; European Commission 2004: 22; Piebalgs 2009a; Barroso 2009a). Důraz na strategickou pozici Ukrajiny je v integračním diskurzu spojován s poměrně častým užíváním termínu „vzájemné vztahy“, kte-

řý podtrhuje význam této tranzitní země v energetické politice EU. To potvrdila například komisařka pro vnější vztahy Ferrero-Waldnerová svým požadavkem „...vytvořit s (Ukrajinou) vzájemné a pevné vztahy“ (Ferrero-Waldner 2007), ale i komisař pro rozšiřování Olli Rehn, který vyjádřil potřebu dalšího přibližování EU a Ukrajiny, s tím, že „EU je zavázána k užším (energetickým) vztahům s Ukrajinou“ (Rehn 2008a) a „...energetický sektor zůstává klíčový element bilaterálních vztahů EU-Ukrajina“ (European Commission 2005a).

Hlavní definiční objekt vztahů EU-Ukrajina představuje energetická spolupráce, kdy „posílená energetická spolupráce s Ukrajinou je klíčovým elementem našich úvah ...“ (Piebalgs 2006a), a proto my „musíme pokračovat v úzké spolupráci v oblasti energetiky s ... Ukrajinou“ (Ferrero-Waldner 2006a, 2006b nebo European Parliament 2004). V souvislosti s energetickou spoluprací EU a Ukrajiny integrační diskurz zdůrazňuje oboustrannou ekonomickou prospěšnost, kdy EU „předpokládá zvýšení energetické spolupráce ve všech oblastech, včetně elektřiny, ropy, plynu a uhlí, s dlouhodobou perspektivou budoucí integrace energetických trhů Evropské unie a Ukrajiny, která přinese prospěch jak Ukrajině, tak EU“ (Ferrero-Waldner 2005, ale i Rehn 2008b).

Z tohoto pohledu naznačuje prospěšnost energetické spolupráce symetrické vnímání oboustranných vztahů, což potvrzuje i odhodlání EU dále posilovat spolupráci směrem k vzájemnému partnerství, kde „Ukrajina je strategický (energetický) partner pro Unii“ (Ferrero-Waldner 2007), která bude „i nadále rozvíjet silné energetické partnerství s Ukrajinou“ (Barroso 2007) a obě strany potvrdily „svůj společný strategický zájem na spolupráci v oblasti energetiky ...“ (Council of the EU 2008: 5).

Na druhou stranu pro integrační diskurz je důležité, že symetrie z hlediska prospěšnosti partnerství je spojena se značnou asymetrií z pohledu přizpůsobení se. Asymetrie v integračním diskurzu vychází z premisy, že státy EU jsou již integrovány a k efektivním energetickým vztahům s Ukrajinou lze dospět právě její integrací, tj. přijetím těch unijních norem ze strany Ukrajiny, které se týkají energetiky. Zároveň úspěšná spolupráce je v integračním diskurzu podmíněna vytvořením jasného rámce, jenž by vzájemné vztahy obou aktérů reguloval (Kratohvíl, Tichý 2012: 103–104).

Zaprvé, EU v energetických vztazích s Ukrajinou prosazuje legislativní rámec, založený na implementaci právně závazných dohod ze strany Ukrajiny. Například Memoranda o porozumění o energetice mezi Evropskou unií a Ukrajinou (MOP)⁴, jenž „poskytuje komplexní rámec pro spolupráci v klíčových energetických odvětvích“ (Barroso 2006a; Council of the EU 2005: 3, 2007;

⁴ Memorandum upravuje energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ukrajinou a obě strany jej podepsaly dne 1. prosince 2005. Zároveň představuje důležitý nástroj implementace cílů Akčního plánu.

Piebalgs 2006a), nebo Akčního plánu EU-Ukrajina (AP)⁵, který v oblasti energetiky zavazuje Ukrajinu mj. k „...postupné implementaci unijní energetické legislativy a konvergenci směrem k principům unijního vnitřního trhu s elektřinou a plynem“ (European Commission 2005b: 33). Tato opatření pak povedou k „posílení energetické politiky a spolupráce mezi Evropskou unií a Ukrajinou“ (European Commission 2005b: 33, 2006; Barroso 2009b).

EU vychází z přesvědčení, že posílená spolupráce s Ukrajinou může fungovat jen za předpokladu členství Ukrajiny v Energetickém společenství⁶, jehož hlavním cílem je „... vytvoření integrovaného trhu s energiemi a mělo by se usilovat o jeho postupné rozšiřování za hranice Evropské unie ...“ (European Commission 2007: 24, ale i European Commission 2008b: 8; Piebalgs 2006a). Evropská unie proto usilovala o přistoupení Ukrajiny k Energetickému společenství, čímž „dojde k postupnému zapojení ukrajinského trhu do jednotného energetického trhu EU“, z čehož mohou obě strany „získat výhody“ (European Commission 2009 i European Council 2007).

V těchto požadavcích je možné najít určitou míru evropeizace, kdy např. „postupné přijetí unijního *acquis* v oblasti energetiky ze strany Ukrajiny by představovalo významný krok směrem k postupné hospodářské integraci a politické spolupráci s EU“ (European Commission 2005a: 1; European Commission 2009). Podobně se vyjádřil i José Barroso (2009b), podle kterého by „Ukrajina měla přijmout pravidla a normy EU pro svůj energetický trh“, což přispěje „k vybudování stabilního a životaschopného ukrajinského energetického sektoru ...“.

V neposlední řadě by energetická spolupráce mezi EU a Ukrajinou měla probíhat jak v rámci energetického dialogu, který „zajišťuje nezbytný rámec pro efektivní vzájemnou důvěru a společné zájmy“ (Piebalgs 2006b, 2006c; European Parliament 2008), tak v rámci Evropské politiky sousedství, kde se „EU a Ukrajina rozhodly zintenzivnit svoji energetickou spolupráci“ (European Commission 2005a: 1; Barroso 2006b, c).

2.2 Modernizační diskurz EU

Druhý diskurz, který autor identifikoval na základě analýzy zvolených dokumentů a projevů, je diskurz modernizační. Ten se primárně zaměřuje na reformu energetického sektoru Ukrajiny a modernizaci ukrajinské přepravní infrastruktury a tranzitního systému, jejichž úspěšná realizace by ve svém důsledku měla vést ke zlepšení investičního prostředí a posílení vzájemné energetické spolupráce. Z tohoto pohledu modernizační diskurz navazuje a v řadě aspektů doplňuje diskurz integrační.

⁵ Akční plán podepsali představitelé EU a Ukrajiny v roce 2005.

⁶ Energetické společenství bylo založeno v roce 2005 a Ukrajina se stala jeho členem v únoru 2011.

Modernizační, stejně jako integrační diskurz klade důraz na vzájemně prospěšnou energetickou spolupráci mezi EU a Ukrajinou, založenou na ekonomických, nikoliv na bezpečnostních aspektech. Zatímco pro integrační diskurz je podmínkou úspěšné spolupráce vytvoření právně závazného rámce upravujícího vzájemné vztahy, modernizační diskurz si v této souvislosti všímá zejména procesu plnění evropských závazků Ukrajiny v oblasti energetiky vyplývajících pro ni z implementace dohod a smluv a postupné integrace do Energetického společenství. Ukrajina se např. v roce 2005 podpisem Memoranda o porozumění o energetice mezi EU a Ukrajinou zavázala k postupné změně ve čtyřech oblastech domácího energetického sektoru, kterými jsou „jaderná bezpečnost; integrace ukrajinského trhu s elektřinou a zemním plynem s trhem EU; zabezpečení energetických dodávek a jejich přepravy; a zlepšení fungování ukrajinského sektoru uhlí; a od roku 2008 energetická účinnost a obnovitelné zdroje“ (Barroso 2006a; Piebalgs 2006a, 2009b). V průběžných zprávách Rady Evropské unie z roku 2007 a 2008 proto obě strany „uvítaly výrazný pokrok Ukrajiny v implementaci priorit Memoranda o porozumění o spolupráci v oblasti energetiky mezi EU a Ukrajinou“ (Council of the EU 2007: 3, 2008: 5; Ferrero-Waldner 2007).

Podobně vyplývají závazky Ukrajině od roku 2006, kdy získala status pozorovatele v Energetickém společenství a zavázala se k postupné integraci domácího energetického trhu s unijním. Podle Piebalgse (2006a) by „Ukrajina měla být součástí širšího pan-evropského energetického trhu“, proto oba aktéři „uvítali pokrok dosažený v integraci Ukrajiny do energetického systému EU... a připravovanou studii o napojení ukrajinské elektrické sítě na evropské přenosové elektrické sítě“ (Council of the EU 2008: 6). Pro Ukrajinu to s sebou přináší další povinnost a to „implementaci unijní legislativy zaměřenou na elektřinu“ (Piebalgs 2009b). Zároveň to „vyžaduje silný závazek ukrajinské vlády směrem k reformě domácího energetického sektoru...“ (Piebalgs 2006a; Barroso 2009a).

Právě zaměřením na reformu ukrajinského energetického sektoru se diskurzy modernizační a integrační shodují v procesu přibližování se jednoho aktéra k druhému, tj. Ukrajiny k EU. Například podle Barrosa: „bilaterální spolupráce pomůže Ukrajině realizovat hlubší politickou, ekonomickou a energetickou reformu, která pomůže přivést Ukrajinu blíže k Evropě...“ (Barroso 2008a; Ferrero-Waldner 2009a), proto se „EU a Ukrajina dohodly na pokračování spolupráce s cílem uskutečnit další část reformy ukrajinského energetického sektoru“ (Council of the EU 2007: 3). Stejně tak Evropská komise „intenzivně podporuje reformy energetického trhu na Ukrajině“ (Piebalgs 2009a), neboť úspěšná reforma přinese „větší otevřenost ukrajinského trhu s elektřinou a zemním plynem a usnadní přístup na tyto trhy a k infrastruktuře...“ (European Commission 2005a: 6).

V neposlední řadě je podle Rehna důležité, aby „Evropská unie měla jasný politický signál, že se Ukrajina přibližuje směrem k EU“ a toho je možné dosáh-

nout za předpokladu, že „Ukrajina pokračuje ve svých, nejen energetických, reformách na podporu evropských hodnot“ (Rehn 2008b).

S požadavkem na reformu je bezprostředně spjat i důraz na modernizaci⁷ ukrajinského tranzitního systému a přepravní infrastruktury, především v sektoru zemního plynu neboť „ukrajinský systém přepravy zemního plynu je jedním z nejdůležitějších energetických tepen, které ... byly po mnoho let strategicky důležité pro Evropskou unii, Ukrajinu a Ruskou federaci“ (Barroso 2009a). Proto podle evropského komisaře pro energetiku: „Chce-li Ukrajina zachovat svoji stávající pozici tranzitní země, musí nás ujistit svým odhodláním, Z tohoto důvodu je moderní a spolehlivá infrastruktura nanejvýš důležitá“ a „Já vítám, že (Ukrajina) určila prioritní projekty pro modernizaci a rekonstrukci všech hlavních zařízení důležitých pro tranzit zemního plynu do Evropy ... včetně: plynovodů, kompresních stanic, komunikačních systémů“ (Piebalgs 2009a; Ferrero-Waldner 2009b; Barroso 2009a).

Modernizace infrastruktury přinese „transparentnost a efektivitu transitního systému Ukrajiny“, které jsou „nezbytné pro vytvoření stabilního prostředí, jenž je podmínkou pro investice“ (Ferrero-Waldner 2009b). V tomto ohledu „Ukrajina, Komise a mezinárodní finanční instituce (Světová banka, Evropská banka pro obnovu a rozvoj a Evropská investiční banka) úspěšně vyjednaly společné prohlášení, které stanoví rámec pro nezbytné investice, které přinesou výhody pro všechny strany“ (Ferrero-Waldner 2009b; Barroso 2009a; Piebalgs 2009a). Evropská unie poskytuje širokou škálou opatření ke zmírnění dopadů jednostranné implementace unijních požadavků ze strany Ukrajiny a k realizaci reformy a modernizace, kdy např. „...adaptace unijního energetické acquis Ukrajinou bude vyžadovat politickou, finanční a technickou podporu“ (European Commission 2009). Touto pomocí se na jednu stranu modernizační diskurz liší od integračního diskurzu. Na druhou stranu se oba diskurzy shodují ve vnímání postavení obou aktérů, kdy pro modernizační, stejně jako pro integrační diskurz, je typický důraz na větší ekonomickou vyspělost Evropské unie a na asymetrii mezi Uníí a Ukrajinou, s tím, že „Evropská unie nabízí Ukrajině podporu k uskutečnění reformy jejího tranzitního systému a sektoru se zemním plynem, prostřednictvím programu TACIS“ (European Commission 2004: 22; Ferrero-Waldner 2009b; Piebalgs 2009a).

2.3 Bezpečnostní diskurz EU

Třetím diskurzem analyzovaným v této části článku je diskurz bezpečnostní. Zatímco v případě dvou předchozích diskurzů je důraz kladen na ekonomickou

⁷ Představitelé Evropské komise a Ukrajiny podepsali společnou deklaraci EU a Ukrajiny o modernizaci ukrajinského systému na přepravu zemního plynu dne 23. 3. 2009.

a technickou stránku vzájemné spolupráce, bezpečnostní diskurz se zaměřuje na bezpečnostní a politickou stránku energetických vztahů Evropské unie a Ukrajiny. Zároveň zatímco integrační a modernizační diskurzy jsou v některých ohledech příbuzné a lze si představit podvojně užití obou diskurzů současně jedním mluvčím, bezpečnostní diskurz je zaměřen, až na některé výjimky (viz níže), spíše odlišně (Kratochvíl, Tichý 2012: 106–108).

Bezpečnostní diskurz soustřeďuje svoji pozornost na sporné otázky a bezpečnostní rizika a hrozby, které existují ve vzájemných energetických vztazích EU-Ukrajina. V této souvislosti jsou nejčastěji diskutovány následky předchozích energetických krizí mezi Ruskem a Ukrajinou, kdy například: „Nedávná krize mezi Ruskem a Ukrajinou, která měla vážný dopad na bezpečnost některých členských států EU nám ostře připomněla důležitost energetické bezpečnosti a její náchylnost k politické manipulaci“ (Baroso 2006c a Ferrero-Waldner 2006b). To potvrdil i předseda Evropské komise, podle kterého „... Bez jakéhokoli zavinění na straně Evropské unie jsme byli zataženi do sporu mezi Ruskem a Ukrajinou ve věci přepravy plynu....“ (Barroso 2009c; Piebalgs 2009c), přičemž je „naprosto nepřijatelné, aby evropští spotřebitelé zemního plynu byly rukojmími tohoto sporu ...“ (Barroso 2009d, 2006c). Evropský komisař pro energetiku ovšem nevyloučil možnost opakování nové energetické krize, protože: „Je velmi těžké zjistit, kdo je vinen ...“ a proto „může se to stát znovu. Z toho jsem vyvodil závěr, že naše energetika není bezpečná“ (Piebalgs 2009d).

Zatímco v integračním a modernizačním diskurzu je Ukrajina vnímána jako spolehlivý a stabilní obchodní a energetický partner pro Evropskou unii, v případě bezpečnostního diskurzu tomu tak vždy není, což dokládá např. odpověď evropského komisaře pro energetiku Piebalgse na otázku, zda plynová krize podkopala důvěryhodnost obou zemí, „je velmi těžké říct ano, nebo ne. Řekl bych, že důvěra je porušena, ...“ (Piebalgs 2009d). Velmi konkrétní byla také evropská komisařka pro vnější vztahy Ferrero-Waldner, podle které „plynová krize mezi Ruskem a Ukrajinou poškodila důvěru obou ...“ (Ferrero-Waldner 2009c) a „je zcela jasné, že obě strany ztratily svou pověst spolehlivých energetických partnerů Evropské unie“ (Piebalgs 2009c; Rehn 2009a).

Přestože vztah Ukrajiny a EU je v principu symetrický, je zároveň potřeba na oba aktéry nahlížet částečně jako na rivaly: zatímco EU usiluje o snížení závislosti na Ukrajině a snaží se diverzifikovat zdroje, přepravní trasy a dodavatele, cílem Ukrajiny je posílit svoji pozici tranzitní země. Nicméně tento vztah rivality nabývá na intenzitě většinou v době energetické krize nebo bezprostředně po ní, kdy například „tento spor zdůraznil potřebu ... aktivnější energetické politiky EU“, která „... by měla být založena na diverzifikaci různých energetických zdrojů, tras, dodavatelů a tranzitních sítí“ (Piebalgs 2006c). Stejně tak existuje „jasná potřeba více investovat do terminálů LNG, zařízení pro skladování zemního plynu a do plynovodů na diverzifikaci dodávek“ (Piebalgs 2006c, 2008;

Barroso 2009c; Rehn 2009b), jejichž prostřednictvím bychom „mohli získat zemní plyn z Kaspické oblasti a Středního východu“ (Piebalgs 2009d; European Commission 2008b). V neposlední řadě „musíme vybudovat spojení, abychom mohli tento zemní plyn přinést do Evropy a propojit jednotlivé evropské země“ (Piebalgs 2009d; European Commission 2007).

Na druhou stranu v těchto požadavcích EU na posílení unijní energetické bezpečnosti sdílí bezpečnostní diskurz s předchozími dvěma diskurzy některé společné argumenty. Zaprvé, s integračním diskurzem se bezpečnostní diskurz shoduje v potřebě zapojení „Ukrajiny do budování projektu plynovodu Nabucco a stejně jako kaspicko-černomořského energetického koridoru s cílem diverzifikovat energetické zdroje a dosáhnout vyšší energetické bezpečnosti v tomto regionu“ (European Parliament 2008; Piebalgs 2007). Zároveň se oba diskurzy shodují v „rozvoji společné strategie mezi Ukrajinou a EU o energetické bezpečnosti, založené na principech Smlouvy o energetické chartě (ECT), jako jsou otevřenost, transparentnost a reciprocita vzhledem k přístupu na vzájemné energetické trhy a investice“ a v potřebě posilování vzájemné energetické spolupráce na úrovni energetického dialogu, který „zajistí bezpečný, transparentní a spolehlivý systém přepravy energií mezi Ukrajinou a EU“ (European Parliament 2008). V neposlední řadě k zajištění unijní energetické bezpečnosti přispěje integrace evropského a ukrajinského trhu s elektřinou a plynem, což potvrdil např. Piebalgs, podle kterého pokud „země jako je Ukrajina přiblíží svůj národní energetický trh blíže energetickému trhu Evropské unie ... zvýší to bezpečnost energetických dodávek do EU, ...“ (Piebalgs 2006d, 2006e).

Zadruhé, bezpečnostní, stejně jako modernizační diskurz vidí pozitivní efekt a důležitý nástroj pro posílení energetické bezpečnosti EU v reformě ukrajinského energetického sektoru a modernizaci přepravní infrastruktury, kdy například „Modernizace ukrajinského tranzitního systému na přepravu zemního plynu je nejen důležitá pro energetickou bezpečnost EU, ale také pro energetickou bezpečnost a ekonomický rozvoj Ukrajiny samotné“ (Piebalgs 2009a). Stejně tak úspěšná reforma energetického sektoru Ukrajiny může přispět k „obnovení důvěry Ukrajiny jako spolehlivého energetického partnera“ (Ferrero-Waldner 2009b). Hlavní témata a obsah jednotlivých diskurzů EU zaměřených na energetické vztahy s Ukrajinou znázorňuje tabulka č. 4.

Tab. č. 4: Hlavní témata tří energetických diskurzů EU

Integrační diskurz	Modernizační diskurz	Bezpečnostní diskurz
• zdůrazňuje specifickou vazbu mezi EU a Ukrajinou a pozitivní potenciál jejich vzájemného vztahu; • Ukrajina je vnímána jako klíčová tranzitní země a obchodní partner; • zaměřuje se na ekonomickou výhodnost vzájemné spolupráce; • důraz na legislativní a institucionální rámec vzájemných energetických vztahů EU-Ukrajina; • požaduje přistoupení Ukrajiny k Energetickému společenství a implementaci unijního energetického acquis ze strany Ukrajiny; • požadavek vzájemného přibližování se v podobě integrace ukrajinského s unijním energetickým trhem.	• zaměřuje se na ekonomickou stránku vzájemné spolupráce EU a Ukrajiny; • zdůrazňuje význam Ukrajiny jako důležitého energetického partnera; • požaduje systematickou reformu ukrajinského energetického sektoru; • důraz na modernizaci přepravní infrastruktury a tranzitního systému Ukrajiny; • požadavek na plnění unijních závazků Ukrajiny v oblasti energetiky; • zaměřuje se na technickou, politickou a finanční pomoc Ukrajině ze strany EU a na investice do ukrajinského energetického sektoru.	• všímá si především bezpečnostní a politické implikace energetických vztahů; • vnímá Ukrajinu jako problematického a nespolehlivého energetického partnera; • důraz na diverzifikaci přepravních tras, zdrojů, dodavatelů a tranzitních zemí; • požaduje k posílení energetické bezpečnosti realizaci a dodržování principů ECT ze strany Ukrajiny; • důraz na propojení unijního a ukrajinského energetického trhu k zajištění energetické bezpečnosti EU; • vidí pozitivní efekt pro posílení energetické bezpečnosti EU v modernizaci a reformě ukrajinského energetického sektoru a přepravní infrastruktury.

Pramen: Sestaveno autorem.

Závěr

Problematicke energetické interakce EU s Ukrajinou není v akademické oblasti zatím věnována taková pozornost, jako např. energetickým vztahům mezi EU a Ruskem. Zároveň podstatná část studií a publikací, zaměřených na otázku energetických vztahů EU-Ukrajina, se většinou zabývá analýzou současného stavu jejich spolupráce, případně vysvětlením příčin vzniku konfliktních otázek v energetické interakci. Téměř žádná pozornost není věnována výzkumu energetického diskurzu EU vůči Ukrajině.

Hlavním cílem předkládaného článku bylo na základě identifikace jednotlivých diskursivních přístupů, analyzovat energetický diskurz EU vůči Ukrajině na unijní úrovni. Jako základ pro zkoumání energetického diskurzu EU byly použity dokumenty vybraných orgánů EU a projevy čtyř představitelů Evropské komise v období let 2004–2009. Následná analýza ukázala přítomnost tří diskurzů Evropské unie vůči Ukrajině, a to: 1) integračního; 2) modernizačního; 3) bezpečnostního. V rámci těchto diskurzů se autor zaměřil na: a) jejich obsah; b) jejich klíčová témata; c) percepce a interpretaci Ukrajiny ze strany Evropské unie.

Dominantním energetickým diskurzem EU vůči Ukrajině je diskurz integrační, který si na jedné straně uvědomuje význam Ukrajiny jako důležité tranzitní země a klade důraz na oboustrannou prospěšnost energetické kooperace. Na druhé straně integrační diskurz spojuje efektivní energetickou spolupráci s vytvořením jasného legislativního a institucionálního rámce a s integrací ukrajinského energetického trhu s energetickým trhem EU. S diskurzem integračním je úzce propojený druhý diskurz, a to modernizační. Diskurz modernizační, podobně jako integrační, zdůrazňuje především ekonomickou stránku vzájemné spolupráce, kterou podmiňuje reformou energetického sektoru Ukrajiny a modernizací ukrajinské přepravní infrastruktury a tranzitního systému. Přičemž jejich úspěšná realizace povede ke zlepšení investičního prostředí na Ukrajině a k posílení vzájemné energetické spolupráce.

Třetím samostatným diskurzem je diskurz bezpečnostní, který nabývá na síle především v dobách tzv. energetických krizí. Bezpečnostní diskurz si všímá zejména politické a bezpečnostní stránky energetických vztahů mezi EU a Ukrajinou. Tím se podstatným způsobem liší od diskurzu modernizačního a integračního. Na druhou stranu diskurz bezpečnostní, stejně jako diskurz integrační a modernizační, zdůrazňuje požadavek na vytvoření právně závazného a technického rámce energetické spolupráce, který vidí jako důležitý nástroj zajištění a posílení energetické bezpečnosti EU.

Literatura:

- 1) AALTO, P. (ed, 2008). The EU-Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security. University of Tampere: Ashgate.
- 2) BÖHME, D. (2011). EU-Russia Energy Relations: What Chance for Solutions? A Focus on the Natural Gas Sector. Potsdam: Iniversitätverlag Potsdam.
- 3) BRAUN, V. – CLARKE, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, roč. III, č. 2/2006, s. 77–101.
- 4) FAIRCLOUGH, N. (1992). Discourse and Social Change. Textual analysis for social research. Cambridge: Policy Press.
- 5) GAZIZULLIN, I. – LOZOVY, L. (2011). Ukraine's Gas Market: The European Rules against Russian Appetite. Kyiv: International Centre for Policy Studies.
- 6) HURD, I. (2008). Constructivism. In: GOODIN, R., E. (ed). The Oxford Handbook of International Relations. Oxford University Press, s. 298–316.
- 7) HYNEK, N. – STŘÍTECKÝ, V. (2010a). Energetická bezpečnost podle českých atlantistů. In: DRULÁK, P. – STŘÍTECKÝ, V. (eds.). Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 80–101.
- 8) HYNEK, N. – STŘÍTECKÝ, V. (2010b). Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem. *Mezinárodní vztahy*, roč. VI, č. 1/2010b, s. 5–32.
- 9) HYNEK, N. – STŘÍTECKÝ, V. (2010c). The Fortunes of the Czech Discourse on the Missile Defense. In: DRULÁK, P. – BRAUN, M. (eds). The Quest for the National Interest. A Methodological Reflection on Czech Foreign Policy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2010c, s. 87–104.
- 10) JOHNSTONE, B. (2012). Discourse Analysis (Introducing Linguistics). Oxford: Blackwell.
- 11) KRATOCHVÍL, P. – DRULÁK, P. a kol. (2009). Encyklopedie mezinárodních vztahů. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- 12) KRATOCHVÍL, P. – TICHÝ, L. (2012). Diskurz Evropské unie o energetických vztazích s Ruskou federací. *Politologický časopis*, roč. IXX, č. 2/2012, s. 95–112.
- 13) KRATOCHVÍL, P. – TULMETS, E. (2010). Constructivism and Rationalism in EU External Relations. The Case of the European Neighbourhood Policy. Baden-Baden: Nomos.
- 14) KUCHŇKOVÁ, P. (2010). Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti, disertační práce, Brno: Masarykova univerzita, nepublikováno.

- 15) LESHCHENKO, O. (2012). Ukraine's energy relations with the EU: implications for competition. Gorshenin Institute. Dostupné na http://gorshenin.eu/news/135_ukraines_energy_relations_with.html.
- 16) McNABB, D., E. (2004). Research Methods for Political Science. Quantitative and Qualitative Methods. Armonk, New York and London, England: M. E. Sharpe.
- 17) MILLIKEN, J., L. (1999). The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. European Journal of International Relations, roč. V, č. 2/1999, s. 225–254.
- 18) MILOV, V. (2006). The Use of Energy as a Political Tool. EU-Russia Centre Review, roč. I, č. 1/2006, s. 12–22.
- 19) MILOV, V. (2008). Russia and the West – The energy factor. Institute français des relations internationales + Center for Strategic and International Studies.
- 20) MONAGHAN, A. (2006). Dilemma energetičeskoj bezopasnosti. Pro et Contra, roč. X, č. 2-3/2006, s. 16–32.
- 21) MONAGHAN, A. (2007). Russia and Security of Europe's Energy Supplies: Supplies Security in Diversity? Defence Academy of the United Kingdom: Conflict Studies Research Centre.
- 22) PHILLIPS, N. – HARDY, C. (2002). Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction. London: Sage Publication.
- 23) PROEDROU, F. (2007). The EU-Russia Energy Approach under the Prism of Interdependence. European Security, roč. XVI, č. 3-4/2007, s. 329–355.
- 24) PROEDROU, F. (2010). Sensitivity and Vulnerability Shifts and the New Energy Pattern in the EU-Russia Gas Trade. Studia Diplomatica, roč. LXIII, č. 1/2010, s. 95–104.
- 25) PROEDROU, F. (2012). EU Energy Security in the Gas Sector. University of Tampere: Ashgate.
- 26) RADCHENKO, V. V. (2011). 2010 for Ukrainian Oil and Gas Sector in Review. The Ukrainian Journal of Business Law, 5 May 2011.
- 27) RAZUMKOV CENTRE (2008). Gas Markets of the EU and Ukraine: Problems of Development and Integration. National Security & Defence, roč. IX, č. 8/2008, s. 2–39. Dostupné na www.razumkov.org.ua/eng/journal.php?y=2008&cat=122.
- 28) RAZUMKOV CENTRE (2009). Diversification projects in Ukraine's energy sector: state, problems and ways of achievement. National Security & Defence, roč. X, č. 6/2009, s. 2–53. Dostupné na www.razumkov.org.ua/eng/journal.php?y=2009&cat=148.
- 29) RAZUMKOV CENTRE (2010). Ukraine-Russia relations in the energy sector. National Security & Defence, roč. XI, č. 6/2010, s. 2–51. Dostupné na www.razumkov.org.ua/eng/journal.php?y=2010&cat=157.

- 30) RAZUMKOV CENTRE (2012). EU-Ukraine-Russia relations: problems and prospects. National Security & Defence, roč. XIII, č. 4-5/2012, s. 2-54. Dostupné na www.razumkov.org.ua/eng/journal.php?y=2012&cat=173.
- 31) REUS-SMIT, Ch. (2009). Constructivism. In: BURCHILL, S. Theories of International Relations. New York: Palgrave Macmillan.
- 32) SCHIFFRIN, D. et al. (2011). The Handbook of Discourse Analysis. Oxford: Blackwell Publishing.
- 33) TICHÝ, L. (2011). Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. Středoevropské politické studie, roč. XIII, č. 2-3/2011, s. 189–219.
- 34) VICHOS, I. (2012). A Background Analysis of EU-Ukraine Energy Relations. Universities of Aegean and Aix-Marseille. Dostupné na www.ekemeu-roenergy.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=152:a-background-analysis-of-eu-ukraine-energy-relations&catid=49:eu-policies-&Itemid=66.

Seznam dokumentů, projevů a rozhovorů

- 35) BARROSO, J., M., D. (2006a). Opening Speech External Energy Conference. SPEECH/06/711, Brussels, 20 November 2006a.
- 36) BARROSO, J., M., D. (2006b). EU-Japan – a Mature Relationship with Untapped Potential Tokyo Chamber of Commerce. SPEECH/06/243, Brussels, 21 April 2006b.
- 37) BARROSO, J., M., D. (2006c). From Pittsburgh to Lisbon: reform in times of change. Rededication of EU Centre of Excellence, University of Pittsburgh. SPEECH/06/74, Brussels, 10 February 2006c.
- 38) BARROSO, J., M., D. (2007). Shared challenges, shared futures: Taking the neighbourhood policy forward. European Neighbourhood Policy Conference. SPEECH/07/502, Brussels, 3 September 2007.
- 39) BARROSO, J., M., D. (2008). A Letter from Brussels to the Next President of the United States of America 2008 Paul-Henri Spaak Lecture, Harvard University. SPEECH/08/455, Brussels, 24 September 2008.
- 40) BARROSO, J., M., D. (2009a). Speech of President Barroso at Conference on Modernisation of Ukraine's Gas Transit System Joint EU-Ukraine International Investment Conference on The Modernisation of Ukraine's Gas Transit System. SPEECH/09/138, Brussels, 23 March 2009a.
- 41) BARROSO, J., M., D. (2009b). European Energy Policy for the 21st century. BDEW Conference Berlin. SPEECH/09/31124, Brussels, June 2009b.
- 42) BARROSO, J., M., D. (2009c). Presentation of the Czech Presidency's programme in European Parliament – debate. Strasbourg, 14 January 2009c.

- 43) BARROSO, J., M., D. (2009d). Statement of President Barroso on the resolution of the Ukraine-Russia Gas Dispute Press point. SPEECH/09/12, Brussels, 20 January 2009d.
- 44) COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2005). EU-Ukraine Summit – Joint Statement, 15222/05, Kiev, 1 December 2005.
- 45) COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2007). EU-Ukraine Summit – Joint Statement, 12927/07, Kiev, 14 September 2007.
- 46) COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2008). EU-Ukraine Summit – Joint Statement, 12812/08, Paris, 9 September 2008.
- 47) EUROPEAN COMMISSION (2004). European Neighbourhood Policy. Country Report: Ukraine – Commission Staff Working Document. Brussels, 12 May 2004.
- 48) EUROPEAN COMMISSION (2005a). Memorandum of Understanding on co-operation in the field of energy between the European Union and Ukraine. Brussels, February 2005a.
- 49) EUROPEAN COMMISSION (2005b). EU-Ukraine Action Plan. Brussels, February 2005b.
- 50) EUROPEAN COMMISSION (2006). External policy to serve Europe's energy interest. Paper from Commission/SG/HR for the European Council, S160/06, Brussels.
- 51) EUROPEAN COMMISSION (2007). Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament. An Energy Policy for Europe. Brussels, 10 January 2007.
- 52) EUROPEAN COMMISSION (2008a). Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2007. Progress Report Ukraine – Commission Staff Working Document. Brussels, 3 April 2008a.
- 53) EUROPEAN COMMISSION (2008b). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions. Second Strategic Energy Review. An EU Energy Security and Solidarity Action Plan. Brussels, 13 November 2008b.
- 54) EUROPEAN COMMISSION (2009). Joint EU-Ukraine International Investment Conference on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System. Brussels, 23 March 2009.
- 55) EUROPEAN COUNCIL (2007). Action Plan (2007–2009) Energy Policy for Europe (EPE). European Council, 8–9 March 2007.
- 56) EUROPEAN PARLIAMENT (2004). Final Statement and Recommendations. 7th Meeting EU-Ukraine PCC, Brussels, 16–17 February 2004.
- 57) EUROPEAN PARLIAMENT (2008). Final Statement and Recommendations of the Ukraine-EU PCC. 10th Meeting, Brussels, 26–27 February 2008.
- 58) FERRERO-WALDNER, B. (2005). Interview by Benita Ferrero-Waldner, European Commissioner. "Economic News", 1 December 2005.

- 59) FERRERO-WALDNER, B. (2006a). European Neighbourhood Policy Swedish Institute for International Affairs and the European Commission Representation in Sweden. SPEECH/06/149, Brussels, 7 March 2006a.
- 60) FERRERO-WALDNER, B. (2006b). Managing Globalisation – the case for a European foreign policy. Chatham House Members Meeting. SPEECH/06/75, Brussels, 10 February 2006b.
- 61) FERRERO-WALDNER, B. (2007). Slovenia's upcoming presidency Ambassadors' Conference of the Republic of Slovenia. SPEECH/07/522, Brussels, 11 September 2007.
- 62) FERRERO-WALDNER, B. (2009a). East European Energy efficiency & Environmental Partnership East European Energy efficiency & Environmental Partnership, Donors Conference Stockholm. SPEECH/09/558, Brussels, 26 November 2009a.
- 63) FERRERO-WALDNER, B. (2009b). EU-Ukraine: Partners for securing gas to Europe. Welcoming remarks, International investment conference on the modernisation of Ukraine's gas transit system. SPEECH/09/137, Brussels, 23 March 2009b.
- 64) FERRERO-WALDNER, B. (2009c). Trust in Russia and Ukraine is distorted. Russia Today, 22 May 2009c.
- 65) PIEBALGS, A. (2006a). EU – Ukraine Common Energy Challenges. Conference on Electricity Sector of Ukraine – Status and Plans ahead. SPEECH/06/132, Brussels, 28 February 2006a.
- 66) PIEBALGS, A. (2006b). Speaking Notes welcoming the agreement between Gazprom and Naftogaz. Joint Press Conference with Mr Bartenstein, Austrian Federal Minister for the Economy and Labour. SPEECH/06/1, Brussels, 4 January 2006b.
- 67) PIEBALGS, A. (2006c). Security of energy supplies, particularly gas - debate in European Parliament. Strasbourg, 17 January 2006c.
- 68) PIEBALGS, A. (2006d). EU-China electricity: Developing secure and reliable energy supplies Eurelectric-China Electricity Council Workshop. SPEECH/06/110, Brussels, 21 February 2006d.
- 69) PIEBALGS, A. (2006e). A Common Energy Policy for Europe EU Energy Policy and Law Conference. SPEECH/06/161, Brussels, 9 March 2006e.
- 70) PIEBALGS, A. (2007). Nabucco pipeline and security of supply Speech at the High Level Conference on Nabucco. SPEECH/07/531, Brussels, 14 September 2007.
- 71) PIEBALGS, A. (2008). Energy Security in the Baltic Sea Region Speech at the Baltic Sea Regional Business Forum (Plenary Session: Energy Security). SPEECH/08/296, Brussels, 3 June 2008.

- 72) PIEBALGS, A. (2009a). EU-Ukraine Energy Security. Opening speech at the International Investment Conference on the Rehabilitation of Ukraine's Gas Transit Network. SPEECH/09/146, Brussels, 23 March 2009a.
- 73) PIEBALGS, A. (2009b). Gas Supply Situation Exchange of views in the EP Committee on Industry, Research and Energy (ITRE). SPEECH/09/382, Brussels, 2 September 2009b.
- 74) PIEBALGS, A. (2009c). Gas supplies by Russia to Ukraine and the EU - debate in European Parliament. Strasbourg, 14 January 2009c.
- 75) PIEBALGS, A. (2009d). Naše energetika není bezpečná. ČT24, 31. ledna 2009d.
- 76) REHN, O. (2008a). Europe's smart power in its region and the world. Speech at the European Studies Centre, St Antony's College, University of Oxford. SPEECH/08/222, Brussels, 1 May 2008a.
- 77) REHN, O. (2008b). The EU – from civilian power to premier league security policy player? Forum of Heads of Mission. SPEECH/08/399, Brussels, 27 August 2008b.
- 78) REHN, O. (2008c). 2009: Year of the Western Balkans and the Eastern Europe Partnership. SPEECH/08/556, Brussels, 23 October 2008c.
- 79) REHN, O. (2009a). European elections and the challenges ahead Talvi-areena. SPEECH/09/52, Brussels, 10 February 2009a.
- 80) REHN, O. (2009b). The EU Enlargement Process and Europe's Role in the World, Princeton University. SPEECH/09/411, Brussels, 24 September 2009b.

Summary:

The European Discourse on Energy Relations between the EU and Ukraine

The article explores the energy relations between the European Union and its eastern neighbor Ukraine, however, the article is focused on the discursive formations that determine the prevailing interpretation of the relationship by both parties. Building on a discourse analysis of 103 textual units published by EU institutions and selected leaders of the EU, the main goal of this article is to analyze the energy discourse of the European Union in its relations to Ukraine on the basis of an identification of basic discursive complexes and then to interpret and analyze the content, main topics, and perception of Ukraine by the EU within discourse. The article is focused on the period of the first Barroso Commission – from 2004 to 2009, during which time a number of crucial and substantial events occurred that significantly affected the energy relations between the European Union and Ukraine.

Keywords:

Discourse Analysis, Energy, European Union, Ukraine